

*До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.04 Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

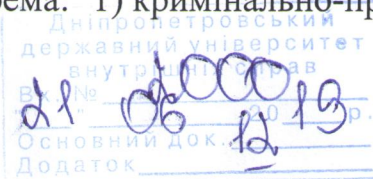
ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Мамотенка Олега Петровича
«Кримінально-правові засоби протидії незаконному поводженню
з товарами у сфері акцизного оподаткування», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Ринок підакцизних товарів представляє собою значний фінансовий сегмент споживчого ринку держави. У першу чергу це стосується алкогольної та табачної продукції. Разом з тим, стан цього ринку характеризується рядом негативних моментів, головним чином пов'язаних зі стабільним високим рівнем його криміналізації.

Незаконний обіг підакцизних товарів має тенденцію до розповсюдження та загрожує економічній безпеці держави. Розповсюдження цих діянь призводить до надходження на ринок недоброякісного товару, порушення прав споживачів, сприяє формуванню кримінального ринку. Суспільна небезпечність цих злочинів полягає у тому, що, по-перше, ставиться під загрозу життя та здоров'я громадян, які вживають цю продукцію; по-друге, порушується державна монополія на цей вид діяльності, чим наноситься шкода надходженню грошових коштів до бюджету держави.

Актуальність дослідження О.П. Мамотенка не викликає сумнівів, оскільки у зв'язку з суттєвими змінами норм кримінального та податкового законодавства України, що регулює сферу акцизного оподаткування, існує ряд проблем, пов'язаних з кримінально-правовою заборонаю незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України), зокрема: 1) кримінально-правова

заборона незаконного поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування в українському кримінальному законодавстві є відносно новою, а тому ще недостатньо дослідженою; 2) диспозиція кримінально-правової норми, передбаченої ст. 204 КК України, що встановлює цю заборону, будучи бланкетною, зумовлює необхідність знання відповідних положень податкового законодавства, яке відзначається своєю динамікою, що ускладнює розуміння та практичне застосування вказаної норми; 3) викликає сумніви щодо своєї адекватності назва передбаченого нею злочину, в якій ідеться про «підакцизні товари», в той час, коли в процесі його вчинення суб'єкт оперує якимось іншим, відмінним від такого товару предметом; 4) наявна редакція ст. 204 КК України унеможлиблює визначення співвідношення між злочинним діянням та способами його вчинення; 5) характер і ступінь суспільної небезпечності некваліфікованого незаконного поводження з аналогами підакцизних товарів обумовлює можливість визнання його кримінальним проступком, що потребує відповідних теоретичних розвідок (с. 17-18).

Таким чином, актуальність теми дослідження, доцільність її теоретичного осмислення та практичного вирішення зумовлені потребами теорії і практики протидії злочинам у сфері виробництва й обігу підакцизних товарів та акцизного оподаткування.

У зв'язку дисертант поставив перед дослідженням такі завдання: висвітлити методику пізнання кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування; визначити місце кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування в механізмі протидії цьому злочину; охарактеризувати стан дослідження кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування у вітчизняній кримінально-правовій доктрині; здійснити кримінально-правову характеристику об'єктивних та суб'єктивних ознак цього злочину; проаналізувати форми кримінальної відповідальності за незаконне поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування; дослідити інші по

відношенню до кримінальної відповідальності засоби кримінально-правового реагування на цей злочин; розробити обґрунтовані пропозиції з удосконалення редакції ст. 204 КК України.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 08.03.2008 № 311/2008; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених рішенням загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.; планів наукової роботи кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету Запорізького національного університету на 2015-2020 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі основні наукові положення і висновки, які виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими. Для досягнення об'єктивності результатів дослідження застосовувалося такі методи й прийоми наукового пізнання, як: діалектичний, історико-правовий, формально-логічний, системно-структурний, герменевтичний, порівняльно-правовий, соціологічний, системного аналізу, абстрагування, ідеалізація та узагальнення.

Вагомою є емпірична база дослідження, яку складають: матеріали понад 500 кримінальних проваджень з Єдиного державного реєстру судових рішень, відкритих за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 204 КК України, публікації ЗМІ за означеною тематикою, а також результати анкетування працівників податкових органів, прокурорів, слідчих та представників науково-викладацького складу правничих ЗВО (304 особи).

Структура дисертації складається із вступу, чотирьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації повністю відповідає меті і завданням дослідження та дозволяє послідовно розглянути усі проблеми, визначені автором.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що за

характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним з перших в Україні комплексним монографічним дослідженням кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування після законодавчих змін щодо статусу акцизних платежів в Україні та ст. 204 КК України.

Значний науковий інтерес становлять теоретичні основи дослідження кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування (розділ 1). Так, у підрозділі 1.1 «Методика й термінологічні особливості дослідження кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування та його зміст» розглядаються питання, пов'язані з методологією наукового дослідження кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування, яку розглядають як сукупність принципів, підходів і методів наукового пізнання, що забезпечує отримання достовірних та науково-обґрунтованих теоретичних і практичних висновків про предмет дослідження, а також формування пропозицій щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину та практики застосування норм ст. 204 КК України.

В основу методики пізнання кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері підакцизного оподаткування покладено матеріалістичну методологію, основу якої складає діалектико-матеріалістичний та системно-функціональний підходи до пізнання об'єктивної дійсності (с. 27). У процесі підготовки дисертації використовувалася значна кількість традиційних методів та прийомів пізнання об'єктивної дійсності з метою отримання всебічної інформації стосовно кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування. та напрямів можливого їх удосконалення (с. 37-38).

Заслуговує на увагу й здійснений аналіз понятійно-категоріального апарату у сфері кримінально-правового забезпечення протидії незаконному поводженню з аналогами підакцизних товарів. Як зазначив О.П. Мамотенко,

незважаючи на переважно прикладний характер дослідження кримінально-правових засобів протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування, його результати також сприйматимуться як обґрунтовані за умови точного використання термінології, причому не лише безпосередньо у сфері предмета дослідження, але й дещо ширше – у сфері протидії злочинності взагалі (с. 38). У зв'язку з цим, висловлено авторське бачення щодо основних понять та категорій, зокрема, таких як підакцизні товари; кримінально-правова характеристика незаконного поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування; кримінально-правове реагування на вчинення злочину, передбаченого ст. 204 КК України; заходи та засоби такого реагування.

Підстави та умови криміналізації незаконного поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування розглядаються у підрозділі 1.2. «Соціальна зумовленість визнання кримінальним правопорушенням». Слід погодитися з автором, що підставами (причини) криміналізації в підрозділі визнаються суспільна небезпечність діяння включно з небезпечністю його суб'єкта, а також неможливість протидіяти вчиненню діяння не кримінально-правовими засобами (с. 46), а умовами – додаткові вимоги щодо її здійснення, які розглядаються через призму соціально-психологічних та системно-правових умов (с. 50-51).

У підрозділі 1.3 розглядаються кримінально-правові засоби реагування на незаконне поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування в механізмі протидії злочинності та перспективи їх удосконалення. Автором констатовано, що такі засоби є статичною складовою механізму реагування на кримінальне правопорушення. Законодавцем в КК України визначено два засоби кримінально-правового реагування на вчинення кримінального правопорушення. Першому з них обрано назву «кримінальна відповідальність», а другому – «інші заходи» (с. 63).

Слід підтримати позицію автора, що запровадження поряд з кримінальною відповідальністю інших засобів реагування на кримінальні

правопорушення, доцільно продовжувати й далі, зокрема у зв'язку з потребою запровадження до вітчизняного кримінального права інституту кримінальних проступків (с. 63-64). З урахуванням незначного ступеню суспільної небезпечності некваліфікованого незаконного поводження з аналогами підакцизних товарів запропоновано визнати кримінальним проступком та встановити за його вчинення замість кримінальної відповідальності інший засіб кримінально-правового характеру у формі кримінально-правового стягнення визначеного законом виду. Видами такого стягнення можуть слугувати штраф, громадські роботи, арешт тощо.

Розглядаючи у підрозділі 1.4 стан дослідження кримінально-правових засобів протидії незаконному виготовленню та обігу товарів у сфері акцизного оподаткування, О.П. Мамотенком було проаналізовані наукові праці фахівців в галузі кримінального права та криминології. За результатами аналізу наукових публікацій було зроблено висновок про те, що в Україні зроблено вагомі кроки в напрямі наукового забезпечення протидії кримінальним правопорушенням у сфері акцизного оподаткування, але таке забезпечення ще недостатньо розвинене. Зокрема, не вистачає досліджень, спрямованих на пізнання засобів кримінально-правового реагування на незаконні дії з товарами у сфері акцизного оподаткування, особливо тих, що не охоплюються поняттям кримінальної відповідальності (с. 76).

У розділі 2 було надана кримінально-правова характеристика незаконного поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування. За результатами юридичного аналізу складу злочину, передбаченого ст. 204 КК України, автором було зроблено ряд висновків та пропозицій, які слід віднести до положень наукової новизни, які виносяться вперше, зокрема:

1) предметом у складі злочину, передбаченого ст. 204 КК України, є аналоги підакцизних товарів, які характеризуються незаконністю їх виготовлення та нездатністю підлягати акцизному оподаткуванню;

2) придбання, збут, зберігання, транспортування товарів у підакцизній сфері (ч. 1 ст. 204 КК України); їх виготовлення (ч. 2 ст. 204 КК України) є не

самостійними злочинами, як прийнято вважати, а лише способами вчинення злочинного діяння «незаконне поводження з аналогами підакцизних товарів», що слід відобразити у назві цієї статті;

3) необхідним є посилення кримінальної відповідальності за кваліфіковане незаконне поводження з аналогами підакцизних товарів шляхом розширення обсягу спеціального рецидиву в ч. 2 ст. 204 КК України та визнання особливо кваліфікуючою ознакою вчинення цього злочину організованою групою.

У розділах 3 та 4 безпосередньо розглядаються засоби кримінально-правового реагування на незаконне поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування, зокрема кримінальна відповідальність як головний засіб кримінально-правового реагування на незаконне поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування та інші кримінально-правові засоби.

Провідне місце серед форм кримінальної відповідальності за незаконне поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування належить першій її формі – засудженню із застосуванням додаткових обмежень. У практиці протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 204 КК України, відчутно переважає кримінальна відповідальність у формі засудження з додатковим, крім судимості, обмеженням статусу засудженої особи. Автор, розглядаючи види такого засудження та судову практику, робить висновок, і ми з цим погоджуємося, що характерним для кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. 204 КК України, є засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування та засудження з призначенням покарання і звільненням від його відбування. Засудження із застосуванням примусових заходів медичного характеру щодо обмежено осудних осіб та засудження із застосуванням примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх правопорушників, а також звільнення від відбування покарання неповнолітніх за ст. 106 КК України в обвинувальних вироків за ст. 204 КК України не зустрічаються через певну специфіку цього злочину: його вчинення вимагає від суб'єкта достатньо високих психофізичних кондицій, належного

рівня соціалізації і навіть значного життєвого досвіду, тому обмежено осудним та неповнолітнім вчинення такого злочину навряд чи під силу (с. 129-130).

Крім того, робиться висновок, що при належному ставленні судів до індивідуалізації кримінально-правового реагування на вчинення злочину, передбаченого ст. 204 КК України, усі види засудження без застосування додаткових обмежень цілком можливі для застосування у якості засобів кримінально-правового реагування на незаконне поводження з аналогами підакцизних товарів (с. 147).

Викликає науковий інтерес й проблема, що стосується специфіки кримінально-правової природи інших засобів кримінально-правового реагування, яка полягає в тому, що вони є самостійною групою таких засобів, яка не включається до змісту кримінальної відповідальності. Слід зазначити, що на практиці до суб'єктів незаконного поводження з аналогами підакцизних товарів застосовуються лише звільнення від кримінальної відповідальності та спеціальна конфіскація.

Цікавим є позиція автора про те, що не існує жодних перепон для застосування ще одного такого засобу, а саме – заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Як зазначив О.П. Мамотенко, незважаючи на загальноновизнану підвищену суспільну небезпечність кримінальних правопорушень, що вчинюються в інтересах юридичних осіб, фахівцями відзначається неналежна інтенсивність застосування запроваджених до вітчизняного законодавства засобів кримінально-правового реагування щодо юридичних осіб. Основною причиною такого стану справ називається консерватизм професійного мислення представників кримінальної юстиції, переважна більшість яких звикла до застосування кримінальної відповідальності як єдиного засобу реагування на кримінальні правопорушення. Існує низка й інших причин наявної ситуації у цій сфері, зокрема, незвичність і складність законодавчих положень, відображених у розділі XIV-I Загальної частини КК України, відсутність належного розуміння актуальності проблеми причетними до цього особами тощо (с. 189-190).

За результатами дослідження засобів кримінально-правового реагування на незаконне поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування О.П. Мамотенком запропоновано ряд корисних пропозицій, зокрема щодо: 1) запровадження додаткового покарання у виді штрафу; 2) включення до ст. 204 КК України заохочувальну норму, згідно з якою особа звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне поводження з аналогами підакцизних товарів за наявності відповідної підстави та визначених у цій статті умов; 3) включення діяння, передбаченого ст. 204 КК України, до переліку кримінальних правопорушень, що міститься в ст. 96-9 КК України, вчинення яких в інтересах юридичної особи тягне за собою ліквідацію такої особи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони мають прикладне значення і можуть бути використані: у правотворчості – в процесі підготовки законопроектів, спрямованих на протидію кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 204 КК України; у правозастосовній діяльності – під час запобіжної діяльності та кримінально-правового реагування на незаконне поводження з аналогами підакцизних товарів (акт впровадження у діяльність слідчих підрозділів ГУНП в Дніпропетровській області від 15 січня 2019 року); у науково-дослідній сфері – для подальших теоретичних розвідок з питань протидії незаконному поводженню з аналогами підакцизних товарів та кримінально-правового реагування на це правопорушення; в освітньому процесі – під час викладання навчальної дисципліни «Кримінальне право: Особлива частина» та спецкурсу «Злочини у сфері господарської діяльності», а також при підготовці відповідних навчальних і методичних посібників.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в дванадцяти наукових публікаціях, чотири із яких є статтями у вітчизняних фахових виданнях з юридичних наук, одна – у зарубіжному виданні, а також у семи тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату дисертації відповідає її змісту та встановленим вимогам.

У цілому позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно висловити деякі зауваження та звернути увагу на окремі спірні положення:

1. Під час дослідження О.П. Мамотенком було використано компаративістський метод дослідження для порівняння норм кримінального законодавства зарубіжних країн (с. 37). Так, до світовій практиці щодо існування моделей кримінально-правового впливу на юридичних осіб дисертант звертається до кримінального законодавства Австрії, Великої Британії, Іспанії, Італії, Німеччини, США, Туреччини, Франції, Швейцарії, Швеції) (с. 183). Також автор звертається до норм кримінального законодавства Республіки Білорусь в частині вивчення досвіду щодо закріплення на законодавчому рівні поняття кримінальної відповідальності (с. 119). Поряд з цим, поза увагою залишилося зарубіжний досвід правової регламентації кримінальної відповідальності за незаконне поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування.

2. Досліджуючи у підрозділі 1.2 підстави визнання діяння кримінальним правопорушенням, автор констатує, що в Україні щороку реєструється значна кількість випадків незаконного поводження з товарами у сфері акцизного оподаткування, що суттєво порушує визначений законом порядок заняття господарською діяльністю, дезорганізує податкову систему держави, а в певних випадках створює загрозу життю та здоров'ю людей (с. 47). І далі, на с. 49, робиться висновок, що вказані діяння мають тенденцію до поширення, не є поодинокими та випадковими.

Цілком погоджуючись з зазначеною тезою, у роботі слід було б для підтвердження зазначеного висновку навести статистичні дані щодо поширеності цих кримінальних правопорушень та проаналізувати динаміку їх поширеності.

3. У підрозділі 1.4 дисертаційного дослідження автор присвятив аналізу наукових робіт, присвячених кримінально-правовим та кримінологічним аспектам протидії злочинам, пов'язаних з незаконним обігом підакцизних товарів (с. 64-67). Але такий аналіз сам по собі не містить будь-якого

змістовного навантаження, оскільки наведення простого переліку наукових досліджень та їх змісту не вирішує жодних із задач, що були визначені дисертантом для досягнення поставленої мети дослідження. На нашу думку, такий аналіз є доцільним безпосередньо у тексті дисертаційної роботи під час розгляду тих чи інших питань обраної теми, що були вже висвітлені певним чином іншими дослідниками.

4. Слід погодитися з О.П. Мамотенком, що стосовно такої кваліфікуючої ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України, як його вчинення особою, яка раніше була засуджена за цією статтею (спеціальний рецидив), рішення законодавця не встановлювати позбавлення волі навряд чи є обґрунтованим. У зв'язку з цим, а також з урахуванням пропозиції визнати кваліфікуючими обставинами цього злочину такі, як великий розмір аналогів підакцизних товарів та його вчинення за попереднім зговором групою осіб, було запропоновано викласти санкцію за вчинення цього злочину в такій редакції: «обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років зі штрафом у розмірі від трьох до семи тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» (с. 132). Поряд з цим, автор лише надає пропозиції та не наводить аргументи на цю користь. Тому під час публічного захисту дисертанту слід висловити думку з цього приводу.

5. Вважаємо, що у роботі потрібно було більше наводити приклади слідчої та судової практики щодо кваліфікації злочинів, передбачених ст. 204 КК України, які б ілюстрували проведені автором дослідження.

Крім того, за результатами вивчення матеріалів кримінального провадження, а автором було вивчено понад 500 матеріалів, слід було узагальнити результати такого вивчення та викласти їх окремо в додатках.

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані автором.

Таким чином, дисертація Мамотенка Олега Петровича «Кримінально-правові засоби протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування» є завершеною монографічною працею, у якій містяться науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, котре має істотне значення для теорії кримінального права та практики застосування кримінального законодавства України.

Робота відповідає вимогам пп. 9 та 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:
начальник відділу розслідування
особливо тяжких злочинів (служба
детективів) слідчого управління
Головного управління
Національної поліції
в Дніпропетровській області
кандидат юридичних наук

О.М. Міщанинець